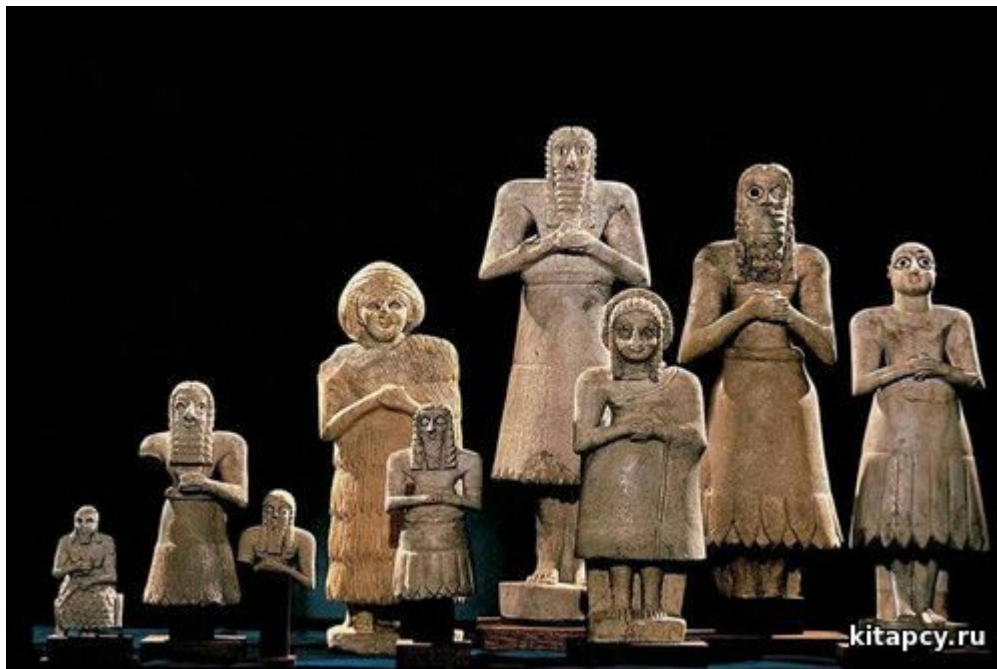

Yslamyň gadymy şumer ynançlaryna garşy göreşi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 26 января, 2025

Yslamyň gadymy şumer ynançlaryna garşy göreşi YSLAMYŇ GADYMY
ŞUMER YNANÇLARYNA GARŞY GÖREŞI

Muazzez İlmiye Çyg türk ylmy jemgyýetçiligi üçin üstünlik hasaplap boljak şumer taryhy boýunça barlaglary geçiren we häzir 109 ýaşly äpet çynar...

Gadymy şumerler döwründe käbir ynançlaryň nädip iudeý ynanç sistemasyna we ondanam käbir yslamy akymlara aralaşandygy baradaky berýän kesgitlemeleri diýseň gyzykly we oýlandyryjy. Aýratynam jöhitleriň şumerlere bildirýän gyzyklanmasy ünsi çekýär.

Biz ilki şumerleriň ynanç sistemasyny Muazzez hanymyň galamyndan okalyň:

«Şumer dini köphudaýly dindi. Dünýäde göz bilen görülyän, duýulýan islendik zadyň hudaýy bardy. Hudaýlar adamyň keşbinde, emma başy ölümsiz we adatdan daşary güýçlere eýedi. Adamlar ýaly olaryňam çagalary we aýallaryndan örňän nesilleri bolardy.

Bu maşgalalar hökümdara meñzeş baş hudaýyň töwereginde

jemlenişipdir. Hudaýlaram adamlar ýaly söýüp, gynanyp, gaharlanyp, gabanyp, dawalaşyp, erbetlik edip, keselläp, hatda ýaralanyp bilýärdi. Ýer, gök, suw, howa hudaýlary ýaradyjy, beýlekileri dolandyryjy hudaýlardy.

Şumerler bu hudaýlar dünýäsi hakda köp sanly hekaýatlar döredipdir, şygrylar ýazypdyr, aýdymlar düzüpdir, dini üýşmeleňler geçiripdir we bularyň barsyny ýazga geçirip, biziň günlerimize çenli gelip ýetmegini gazanypdyrlar.

Şumerleriň edebiýatlary bilen birlikde dinleri-de has soňky halklary täsiri astyna alypdyr. Olaryň guran köphudaýly dini kem-kemden ýeke hudaýa öwrülip, şu günki dinleriň süňnüni düzüpdir.

Şeýle-de bolsa, beýleki hudaýlar doly ýitip-ýok bolup gitmän, bu dinlerde perişdeler, jynlar, şeýtanlar görnüşde ýaşamagyny dowam etdiripdir.

Her üç dinde-de umumy meňzeşlikler şulardyr: Hudaýyň ýaradyjy we ýok ediji güýji, hasaba çekmegi, hudaý gorkusy, gurbanlar, dini aýdymlar, dogalar we ys-kok çykarmak arkaly hudaýy begendirmek, ýagşy ahlakly, dogruçyl we adyl bolmak, ululary sylamak we kiçileri hormatlamak, sosial adalat we arassaçylyk. Arassaçylyk şumerlerde esasy üns berilýän zat bolupdyr. Ybadathana barýanlaryň, doga okaýanlaryň, gurbanlyk mal kesýänleriň endamy doly arassa bolmalydy. Duşmanlaryň ýykyp-ýumran şäherleri üçin olaryň ýazan elegiýasynda:

Indi garabaşly halk (şumerler) üýşmeleň üçin ýuwanok,
Hapysalary begendirmek olaryň takdyry boldy,
Sypatlary üýtgedi».

(Şumerleriň iudeýlige, hristianlyga, musulmançylyga ýetiren täsirleri we dini kitaplara giren ideýalary, Býulleten).

Şumerler / Surat: Wikipedia

Häzir rejim diýilýän we zyna eden aýaly daşlamak jezasynyň ilkinji gezek şumerlerde ýüze çykandygyny görýäris.

Bu ynanç jöhitle tarapyndanam doly makullanydyr, emma yslam dininiň ýeke-täk we baş kitaby Gurhanda bular ýaly buýruk ýokdugyna garamazdan, bu jeza çäresini öňe sürýän käbir radikal toparlaryň bardygyny görýänsiňiz.

Esasanam bu, iudeýligiň musulmanlara ýetiren täsiri bilen baglanyşyklydy, ýogsam bolmasa Allatagalanyň zyna eden aýal üçin kesgittän çäresi şular ýalydyr:

«HAYASYZLYK eden aýallaryňyz barada aýdanda, araňyzdan olar üçin dört şaýat görkeziň! Eger bular onuň üçin şaýatlyk etseler ölüm gelýänçä ýa-da Alla olaryň peýdasyna bir gapy açýança öýlere gabap goýuň!»

(«Nisa» süresiniň 15-nji aýaty).

Yslam ilkinji nobatda dört sany şaýadyň bolmagyny talap edip, bu aýyplamany örän berk esaslandyrylmagyny, subut edilmegini isleýär. Yzyndanam beriljek jezanyň diňe köpçülikden çetleşdirmek bolmalydygyny aýdýar.

Başga aýatlarda bolsa muny edenleri aýal-erkek saýgarmazdan günälilere deň derejede taýak jezasynyň berilendigini görýäris. Ýagny, haýasyzlyk jezasy bilen jemgyýetiň ýazgarma mehanizmi bilen strukturalaýyn çözüde ýetmek islenýär, yslam munuň gorky-agressiýa arkaly «gadagan alma» öwrülmegini islänok.

Sallahlyk meselesi-de ýene bir tabu bolup garşymyza çykýar. Muazzez Ilmiýe Çygyň aýtmagyna görä, sallahlyk meselesi şumerleriň ýazuw kanunlarynda gozgalypdyr. Guluň sallahlyk meselesinde hukugynyň goralysy ýaly, boý gyzyň dul aýaldan ýokarda tutulýandygyny görýäris.

Jöhitler

Iudeý garaýyşynda-da zenanyň boýgyzlygy juda üns berilýän mesele bolupdyr. Eger durmuşa çykan gyzyň gyzlygy bolmasa, onda oglanyň gyzy öldürmäge hukugy bolupdyr.

Yslamyýetiň bolsa bu garaýyşa jahlylyýet döwrüniň däbi hökmünde garandygyny görýäris. Zenanyň gyzlygynyň barlygy ony beýleki zenanlardan ýokarda tutýan ýa-da pese düşürýän ýagdaý däl. Hut Hezreti Muhammediň (s.a.w) yslamdan öňem şu meselä garşy gidendigini Hezreti Hatyja (r.a) bilen nikasynda görmek mümkin.

Hezreti Hatyja (r.a) pygamberimizden öňem iki gezek durmuşa çykypdy, a Muhammet pygamber (s.a.w) bolsa öň ýeke gezegem öýlenmändi. Muña garamazdan pygamberiň aýallarynyň arasynda Hezreti Hatyjanyň juda aýratyn orna mynasyp ýanyoldaş bolandygyny bilýäris.

Muazzez halypanyň üstünde durup geçen ýene bir zady – şumerlerden geçen «zorlama» etmişine garşy çemeleşme.

Şumerlerde şeýle ýagdaý gyzyň kakasyna maddy jerime we zorlanan zenanyň zorlan erkeğine durmuşa çykarylmany bilen ylalaşyga gelinipdir. Tradision iudeýlikde-de şuna meñzeş metodikanyň oňlanandygyny görýäris.

Yslamyýetde bolsa adamyň teni eldegrilmesiz hasaplanýar. Jynsy zorluga zyna etmiş hem-de ten azatlygyny bozmagyň çäginde seredilipdir.

Bu eylem «had» bilen jezalandyrylypdyr we iň bärki jezasy hadym etmek (biçmek) bolupdyr.

Zenany zorlan erkeğine nikalap bermek garaýyşy yslamyýet üçin jahlyýet döwrüniň däbidir we bu çäre ymykly gadagan

edilipdir.

Kazy şeýle edilendigini bilen we gyzyň kakasyny günäli hasaplan ýagdaýynda, häzirki dil bilen aýdanymyzda jemgyýetçilik dawasyny açyp bilipdir.

Hanapylykda, şapygylykda had jezasynyň ýany bilen zorlanan aýala «mehri-misl» hökmünde ep-esli jerime tölemäge borçly edilipdir.

Eger şeýle etmiş edilen wagtynda zenanyň haýsydyr bir synasy bejerip bolmajak derejede zaýalanan bolsa, onda jeza hasam çuňlaşyp bilipdir.

Şumerleriň ynanç sistemasynda «dil» Hudaýyň gazaby hökmünde görnüpdir. Iudeýlikde-de Elohim adamlara gaharlanyp, olaryň agzyny alartmak üçin dilleriň sanyny artdyrýar.

Yslam garaýşynda welin muňa jahylyýet döwrüniň düşünjesi hökmünde garalýar. Allatagala Gurhanda dilleri öz bardygyny subut edýän delillerden biri hasaplaýar:

«Onuň delilleriniň birem gökleri we ýeri ýaratmagy dillerimiziň we reňklerimiziň üýtgeşik bolmagydyr. Gürrüňsiz, munda bilenler üçin ybratlar bar».

(«Rum» süresiniň 22-nji aýaty).

Spinoza / Surat: Wikimedia Commons

Häzir jöhitleriň «mukaddes ýerler» diýip kesgитlän prinsiplerini bolsa, görnükli jöhит filosofy Spinoza gazaply tanjyt edipdir.

Musa pygambere (a.s) degişlidigi aýdylýan ilkinji baş kitabyň şumer medeniýetden gelip çykandygyny aýdýan Spinoza, oňa

jöhitleriň Babyl (Wawilon) basylyp alynan we sürgün edilen döwründe dörän weýrançylygyň döreden utopiýasy hökmünde baha berýär.

Spinoza şeýle zatlary aýdandygy sebäpli 1656-njy ýylda iudeý jemagatyndan kowulypdyr. Şondan soň hiç bir jöhide Spinoza bilen görüşmek, elleşmek, gatnaşmak, pikir alyşmak bolanokdy.

Spinoza şeýle gadagançylykdan soňam tankydy belliklerini bes etmändir we «Tractatus Theologico Politicus» atly meşhur eserini ýazypdyr. Onuň eseri awtory görkezilmän çap edilenem bolsa, kitabyň Spinozanyň galamyndan çykandygy gysga wagtyň

içinde bilnipdir.

Umuman aýdanda, şumer garaýşynyň iudeý ynanç sistemasynda düýpli ýer edinendigi, yslam medeniýetine-de ep-esli täsir edendigi inkär edip bolmajak hakykat bolup garşymyza çykýar. Yslamyýetiň mukaddes kitaby Gurhan şeýle çemeleşmeleriň ep-esli bölegini jahlyýet döwrüniň düşünjesi hökmünde baha berýär, emma aýry-aýry ýurtlaryň halk medeniýetinde şumer düşünjesiniň özüne pugta ýer edinendigini görmek mümkin.
Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Çarşenbe, 17.01.2024 ý. Taryhy makalalar